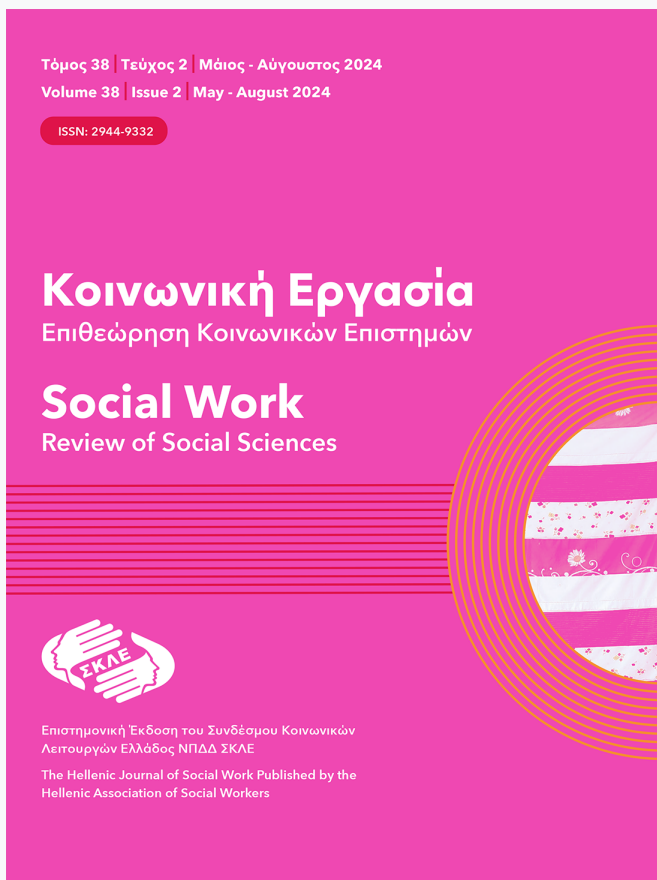

Κοινωνική Εργασία. Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών

Τόμ. 38, Αρ. 2 (2024)

2/2024

Έμφυλη βία και Σχολική Κοινωνική Εργασία: Μία βιβλιοανασκοπική μελέτη

Κωνσταντίνος Καπλάνης, Σεβαστή Χατζηφωτίου

doi: [10.12681/socialwork-rss.38386](https://doi.org/10.12681/socialwork-rss.38386)

Copyright © 2024, Κωνσταντίνος Καπλάνης, Σεβαστή Χατζηφωτίου

Άδεια χρήσης [##plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-sa4##](https://plugins.generic.pdfFrontPageGenerator.front.license.cc-by-nc-sa4/#).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καπλάνης Κ., & Χατζηφωτίου Σ. (2024). Έμφυλη βία και Σχολική Κοινωνική Εργασία: Μία βιβλιοανασκοπική μελέτη. *Κοινωνική Εργασία. Επιθεώρηση Κοινωνικών Επιστημών*, 38(2), 34–55. <https://doi.org/10.12681/socialwork-rss.38386>

Έμφυλη βία και Σχολική Κοινωνική Εργασία: Μία βιβλιοανασκοπική μελέτη

Καπλάνης Κωνσταντίνος¹, Χατζηφωτίου Σεβαστή²

¹ Σχολικός Κοινωνικός Λειτουργός, BSc. στην Κοινωνική Εργασία, MEd. στην Ειδική Αγωγή & Εκπαίδευση, MA στην Κοινωνική Εργασία στην Εκπαίδευση – Ένταξη Ετεροτήτων (School Social Work), Εκπαιδευόμενος Συστημικός Ψυχοθεραπευτής, 2ο ΣΔΕΥ ΚΕ.Δ.Α.Σ.Υ. ΒΟΙΩΤΙΑΣ

² Καθηγήτρια Κοινωνικής Εργασίας, Φύλου και Ενδοοικογενειακής βίας, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το άρθρο αποτελεί μελέτη βιβλιογραφικής ανασκόπησης για την έμφυλη βία, εστιάζοντας στη σχολική έμφυλη βία και τον ρόλο της Σχολικής Κοινωνικής Εργασίας στην αντιμετώπισή της στο σχολικό περιβάλλον. Η ανασκόπηση βασίστηκε σε βάσεις δεδομένων όπως PubMed, PsycInfo, SCOPUS, Taylor & Francis, Springer και Google Scholar, χωρίς χρονικούς περιορισμούς στις δημοσιεύσεις. Συνολικά, αναλύθηκαν 180 πηγές από το 1992 έως το 2024, από τις οποίες επιλέχθηκαν 74 βάσει της σχετικότητάς τους με το θέμα και την κάλυψη τριών θεματικών πεδίων: έμφυλη βία, σχολική έμφυλη βία και Σχολική Κοινωνική Εργασία με έμφαση στις καλές πρακτικές. Η ανασκόπηση εντοπίζει εννοιολογικούς προσδιορισμούς για την έμφυλη και σχολική έμφυλη βία, καθώς και τη συμβολή της Σχολικής Κοινωνικής Εργασίας στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου μέσω καλών πρακτικών. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις επιπτώσεις της έμφυλης βίας στην ψυχική υγεία γυναικών, κοριτσιών, ευάλωτων ομάδων και ατόμων εκτός ετεροκανονικότητας, με τα κορίτσια και τις γυναίκες να αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα ψυχικής υγείας λόγω έμφυλης θυματοποίησης. Το σχολείο, ως δευτερογενής παράγοντας κοινωνικοποίησης, αποτελεί πλαίσιο ανάπτυξης μορφών έμφυλης βίας που επηρεάζουν την ψυχική υγεία και την ακαδημαϊκή επίδοση των μαθητών/τριών. Η Σχολική Κοινωνική Εργασία, μέσω θεωρίας και πρακτικής, συμβάλλει άμεσα στην πρόληψη και αντιμετώπιση της σχολικής έμφυλης βίας, προωθώντας ένα υποστηρικτικό και ασφαλές περιβάλλον για όλα τα παιδιά. Οι σχολικοί/ές κοινωνικοί/ές λειτουργοί (από εδώ και στο εξής ΣχΚλ) εφαρμόζουν ολιστικές παρεμβάσεις για τη θετική ανάπτυξη και ευζωία των μαθητών/τριών, ανεξάρτητα από το φύλο τους, με στόχο την ενημέρωση, υποστήριξη και ενδυνάμωση της εκπαιδευτικής κοινότητας.

Λέξεις-κλειδιά: Έμφυλη Βία, Σχολική Έμφυλη Βία, Κοινωνική Εργασία, Σχολική Κοινωνική Εργασία, Σχολικός Κοινωνικός Λειτουργός

Στοιχεία Επικοινωνίας: Καπλάνης Κωνσταντίνος, kostaskapl@hotmail.com

Εισαγωγή

Η έμφυλη βία είναι μία από τις πιο σοβαρές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, επηρεάζοντας τη σωματική και ψυχική ακεραιότητα των γυναικών, των κοριτσιών και των ατόμων με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό ή ταυτότητα φύλου. Πρόκειται για παγκόσμιο φαινόμενο που εκδηλώνεται σε πολλούς τομείς της κοινωνικής ζωής, συμπεριλαμβανομένων των σχολικών κοινοτήτων.

Σε εκπαιδευτικό περιβάλλον, μπορεί να παρουσιαστεί μέσω διαφόρων μορφών, όπως η σεξουαλική παρενόχληση, η λεκτική και σωματική κακοποίηση, καθώς και ο εκφοβισμός με βάση το φύλο ή την ταυτότητα φύλου, τόσο από τους/τις εκπαιδευτικούς προς τους/τις μαθητές/τριες όσο και μεταξύ των μαθητών/τριών μιας σχολικής μονάδας. Τα θύματα αντιμετωπίζουν σοβαρές συνέπειες σε συναισθηματικό, γνωστικό και ακαδημαϊκό επίπεδο, καθώς και σε επίπεδο ψυχικής υγείας. Μέσω της σχολικής έμφυλης βίας, μπορεί να ενισχυθούν περαιτέρω τα στερεότυπα, ο ρατσισμός και οι διακρίσεις στο σχολικό περιβάλλον, με αποτέλεσμα την αδυναμία ανάπτυξης κουλτούρας και συνείδησης αναφορικά με την ισότητα των φύλων, τον σεβασμό και την πλήρη συμμετοχή όλων των παιδιών στην εκπαιδευτική διαδικασία και στα οφέλη του σχολείου.

Με βάση τα παραπάνω, γίνεται κατανοητό ότι η Σχολική Κοινωνική Εργασία αποτελεί έναν πολυσήμαντο κλάδο της Κοινωνικής Εργασίας, ο οποίος καλείται να αντιμετωπίσει το φαινόμενο της σχολικής έμφυλης βίας μέσα, γύρω και έξω από το σχολείο, προκειμένου η φοίτηση των παιδιών να βασίζεται στην ισότητα και στον σεβασμό όλων.

Μεθοδολογία

Η μεθοδολογία του παρόντος άρθρου βασίστηκε στη βιβλιογραφική ανασκόπηση μέσω των βάσεων δεδομένων PubMed, PsycInfo, SCOPUS, Taylor & Francis, Springer και Google Scholar. Η αναζήτηση του υλικού πραγματοποιήθηκε με συγκεκριμένες λέξεις-κλειδιά, όπως: «έμφυλη βία», «σχολική έμφυλη βία», «επιπτώσεις έμφυλης βίας», «παράγοντες κινδύνου», «Σχολική Κοινωνική Εργασία» κ.τ.λ. Οι αντίστοιχες λέξεις-κλειδιά χρησιμοποιήθηκαν και στην αγγλική γλώσσα. Τα κριτήρια επιλογής αφορούσαν τη δημοσίευση βιβλιογραφικού και ερευνητικού υλικού σχετικού με την υπό μελέτη διάσταση σε έγκριτα επιστημονικά περιοδικά, αλλά και σε έγκυρες ιστοσελίδες, στην ελληνική και στην αγγλική γλώσσα. Δεν τέθηκε κάποιος χρονικός περιορισμός στην αναζήτηση του υλικού, καθώς στη βιβλιογραφική μελέτη συμπεριλήφθηκαν οι προαναφερθείσες επιστημονικές πηγές που εντοπίστηκαν από το 1992 έως το 2024. Η βιβλιογραφική έρευνα πραγματοποιήθηκε το διάστημα Σεπτέμβριος 2023 – Ιούνιος 2024.

Στα κριτήρια επιλογής των πηγών περιλαμβάνονταν η επιστημονική εγκυρότητα και τα εξής θεματικά πεδία: α) ερμηνευτικές προσεγγίσεις για την έμφυλη βία και τη σχολική έμφυλη βία, β) επιπτώσεις στις γυναίκες, τα κορίτσια και άτομα που βιώνουν κακοποίηση με βάση το φύλο, γ) ο ρόλος της Σχολικής Κοινωνικής Εργασίας και οι καλές πρακτικές για την αντιμετώπιση της σχολικής έμφυλης βίας.

Ως κριτήρια αποκλεισμού ορίστηκαν οι δημοσιεύσεις σε μη επιστημονικά περιοδικά ή ιστοσελίδες αμφιβόλου εγκυρότητας, η γλώσσα (αποκλείστηκε υλικό που δεν ήταν στα ελληνικά ή στα αγγλικά), η μη πρόσβαση στο πλήρες κείμενο, καθώς και δημοσιεύσεις που δεν αφορούσαν βιβλιογραφικές ή ερευνητικές εργασίες ή τα θεματικά πεδία ανάλυσης.

Συνολικά, εντοπίστηκαν 180 πηγές, από τις οποίες τελικά αξιοποιήθηκαν στο παρόν άρθρο οι 74. Τα αποτελέσματα της αναζήτησης ταξινομήθηκαν ανά είδος δημοσίευσης (π.χ. ερευνητικά άρθρα, μελέτες περίπτωσης, ανασκοπήσεις, μετα-αναλύσεις, νομοθετικά κείμενα κ.τ.λ.) και αξιολογήθηκαν με βάση τη σχετικότητά τους με τα υπό μελέτη θεματικά πεδία.

Έμφυλη βία

Η έμφυλη βία είναι ένα φαινόμενο με το οποίο έχουν ασχοληθεί διάφορες επιστήμες, μεταξύ των οποίων και η επιστήμη της Κοινωνικής Εργασίας (Χατζηφωτίου, 2021). Αρχικά, η έμφυλη βία «είναι ένας γενικός όρος που περικλείει κάθε διάκριση ή βλαπτική συμπεριφορά που στρέφεται εναντίον κάποιου προσώπου και συμβαίνει εξαιτίας του (πραγματικού ή θεωρούμενου) κοινωνικού του φύλου ή σεξουαλικού του προσανατολισμού» (Μεσογειακό Ινστιτούτο Μελετών Κοινωνικού Φύλου, 2012, σ. 6). Διακρίνεται από άλλες μορφές βίας, διότι πηγάζει από την ανισότητα που υπάρχει στις σχέσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών. Το άρθρο 3 της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης αναφέρεται στη βία κατά των γυναικών ως «βία που καταφέρεται εναντίον μιας γυναίκας επειδή είναι γυναίκα ή που επηρεάζει δυσανάλογα τις γυναίκες» (Συμβούλιο της Ευρώπης και Σειρά Συνθηκών, 2011, σ. 5). Συνιστά την πιο διαδεδομένη και παραγνωρισμένη παραβίαση στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σύμφωνα με τους Quinlan et al. (2017), όπως αυτών της ελευθερίας, της ισότητας, της αξιοπρέπειας, της ατομικής ασφάλειας, καθώς και του δικαιώματος της προστασίας της ανθρώπινης ζωής από βασανιστήρια ή άλλη απάνθρωπη, εξευτελιστική και επιβλαβή πράξη για το ίδιο το άτομο (United Nations, 2015). Κυρίως, γυναίκες, κορίτσια, άτομα που ανήκουν ή προέρχονται από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες (όπως οι γυναίκες πρόσφυγες), καθώς και άτομα που δεν πληρούν τις νόρμες της ετεροκανονικότητας (ΛΟΑΤΚΙ+), υπόκεινται σε διακρίσεις και βία σε συναισθηματικό, επαγγελματικό και ψυχοκοινωνικό επίπεδο σε όλες τις όψεις της καθημερινής τους ζωής (Χατζηφωτίου, 2021).

Στη συντριπτική τους πλειοψηφία, γυναίκες και κορίτσια αντιμετωπίζουν μορφές έμφυλης βίας και ειδικότερα ενδοοικογενειακή βία εντός του οικογενειακού τους περιβάλλοντος, φαινόμενο το οποίο εκδηλώνεται με τη συνειδητή χρήση σωματικής, υλικής και πνευματικής δύναμης με στόχο την επιβολή της θέλησης ενός ατόμου σε άλλο άτομο με εξαναγκαστικό τρόπο, κυρίως από άνδρα προς γυναίκα. Στο πλαίσιο αυτό, εκφράζονται συμπεριφορές και πράξεις που αποσκοπούν να επιπληξουν και να υποτάξουν, ποικιλοτρόπως και με διάρκεια στον χρόνο, το άτομο λεκτικά, σωματικά και ψυχικά (Herman, 1992).

Αναφορικά με τα άτομα από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, όπως οι γυναίκες πρόσφυγες ή αιτούσες άσυλο, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι έρχονται αντιμέτωπες με ακραίες μορφές έμφυλης βίας, οι οποίες σχετίζονται με περιστατικά σεξουαλικής κακοποίησης, βιασμών και σωματεμπορίας. Πολλές φορές, λόγω του φύλου ή της καταγωγής τους, καλούνται να επιδείξουν ανοχή σε οποιαδήποτε μορφή έμφυλης βίας εξαιτίας του φόβου να ταξιδέψουν μόνες ή της δυσκολίας που συναντούν στην επικοινωνία με άλλα άτομα, κυρίως άνδρες, συνθήκη που χαρακτηρίζεται από ευαλωτότητα για τις ίδιες (Sklavou, 2019; Χατζηφωτίου, 2021).

Ακολούθως, άτομα εκτός της νόρμας της ετεροκανονικότητας, όπως εκείνα που αυτοπροσδιορίζονται ή/και ανήκουν στη ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, υπόκεινται σε διακρίσεις τόσο σε προσωπικό όσο και σε επαγγελματικό επίπεδο, μέσα από πράξεις λεκτικής και σωματικής βίας, πολλές φορές από την παιδική έως την ενήλικη ζωή τους. Επιπλέον, σε θεσμικό επίπεδο, πολιτικές του κράτους ή φορέων δύνανται να περιορίζουν τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων μέσω συμπεριφορών που υπονοούνται ή εκφράζονται από το προσωπικό των υπηρεσιών αυτών (Γιάννου, 2012). Εξαιτίας των παραπάνω, τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα καλούνται πολλές φορές να αποκρύψουν τη σεξουαλική τους ταυτότητα τόσο στον χώρο εργασίας τους όσο και αλλού, βιώνοντας παράλληλα σημαντική καταπίεση (Paradaki & Giannou, 2021).

Συνεχίζοντας με τις εννοιολογικές αποσαφηνίσεις για την έμφυλη βία, σύμφωνα με τους Edleson et al. (2015) η έμφυλη βία περιλαμβάνει ένα φάσμα επιθέσεων σε γυναίκες και κορίτσια, το οποίο αφορά σε συμπεριφορές που υποστηρίζουν και προωθούν πρακτικές από τις οποίες επιβάλλεται το ανδρικό

δικαίωμα και ο έλεγχος των γυναικών στο καθημερινό συγκείμενο. Επιπροσθέτως, περιλαμβάνει σεξουαλική βία, αναγκαστική πορνεία, βιασμό πολέμου και γυναικοκτονία.

Εστιάζοντας στις γυναίκες, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι και μόνο η αναφορά ενός τέτοιου περιστατικού καθιστά δύσκολη τη διαχείρισή του, καθώς συνοδεύεται από αρνητικά συναισθήματα για τις ίδιες, όπως ντροπή, ενοχή, φόβο και ανησυχία ότι δεν θα υπάρξει μέριμνα για την αντιμετώπισή του, ακόμη και αν πραγματοποιηθεί αναφορά ή καταγγελία στις αρχές. Σε έρευνα των Palermo et al. (2014), γυναίκες που είχαν υποστεί βία δυσκολεύτηκαν να επικοινωνήσουν το γεγονός της κακοποίησής τους στο ευρύτερο περιβάλλον τους, εξαιτίας της επικράτησης απόψεων που υποστήριζαν ότι η βία πρέπει να γίνεται ανεκτή από τις ίδιες. Πέραν αυτού, υποστηρίζονταν ότι η βία αποτελεί φυσιολογικό φαινόμενο, καθώς μέσω αυτής εξασφαλίζεται η ευμάρεια όλων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η πρακτική της κλειτοριδεκτομής, η οποία αντανάκλα τη βαθιά ριζωμένη ανισότητα μεταξύ των φύλων, και δη μεταξύ ανδρών και γυναικών. Η κλειτοριδεκτομή, η οποία συνιστά ακραία μορφή έμφυλης βίας, ενισχύεται από νόρμες και αντιλήψεις ανδρών που υποστηρίζουν ότι αποτελεί μέρος της «ορθής» ανάπτυξης των κοριτσιών, καθώς και εισιτήριο για έναν επιτυχή γάμο στο μέλλον ή/και διαπιστευτήριο προγαμιαίας παρθενίας και συζυγικής πίστης. Επιπλέον, περιλαμβάνονται αντιλήψεις που υποστηρίζουν ότι μετά την κλειτοριδεκτομή το κορίτσι θεωρείται «καθαρό» σε σύγκριση με πριν (World Health Organization [WHO], 2020).

Ακολούθως, ένα άλλο παράδειγμα ακραίας μορφής έμφυλης βίας είναι η γυναικοκτονία. Σε χώρες της Νότιας Ασίας, όπως το Πακιστάν, γυναίκες σκοτώνονται στο όνομα της «τιμής» ή αλλιώς του λεγόμενου «honor killing». Πιο συγκεκριμένα, γυναίκες που ζουν σε πατριαρχικά δομημένες κοινωνίες γίνονται αντιληπτές ως το αποθετήριο της «τιμής» της οικογένειας, στοιχείο το οποίο, πέρα από τον έλεγχο και τη βαρύτητα που φέρει, αφορά και στη διάκριση της γυναίκας από τον άντρα, υποβαθμίζοντάς την ως κατώτερη. Εάν λοιπόν η γυναίκα δεν συμπεριφέρεται σύμφωνα με τις εκάστοτε νόρμες ή αιτιάζει την «τιμή» της οικογένειας, αυξάνονται οι πιθανότητες να χάσει τη ζωή της. Ο άνδρας, από την άλλη, οφείλει να επιδείξει «αρρενωπότητα» και να αποκαταστήσει την «τιμή» της οικογένειας, σκοτώνοντάς την αν η ίδια προβεί σε παραβίαση της «τιμής». Δυστυχώς, η καταγγελία περιστατικών έμφυλης βίας στην αστυνομία από γυναίκες που διαμένουν σε χώρες με έντονο το πατριαρχικό στοιχείο δεν έχει τα αναμενόμενα αποτελέσματα, καθώς φαίνεται ότι οι αρχές μεροληπτούν, απομακρύνοντας, παρενοχλώντας ή/και ζητώντας από τις ίδιες να τις δωροδοκήσουν (Hadi, 2020).

Στην Ελλάδα, υπάρχουν υπηρεσίες υποστήριξης για γυναίκες θύματα έμφυλης βίας, όπως η Ελληνική Αστυνομία, όπου οι αποδέκτριες μπορούν να ζητήσουν βοήθεια μέσω του τηλεφωνικού αριθμού 100, να υποβάλουν μήνυση σε τοπικά αστυνομικά τμήματα, να απευθυνθούν σε υπηρεσίες αντιμετώπισης ενδοοικογενειακής βίας ή να καλέσουν τη γραμμή SOS 15900 της Γ.Γ.Ο.Π.Ι.Φ. (Χατζηφωτίου, 2021). Ωστόσο, μετά τη γυναικοκτονία της 28χρονης τον Απρίλιο του 2024 έξω από το Αστυνομικό Τμήμα στους Αγίους Αναργύρους, είναι κρίσιμο οι κρατικοί θεσμοί να επανεξετάσουν την ποιότητα των υπηρεσιών τους και να βελτιώσουν την ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση του προσωπικού σε θέματα έμφυλης βίας, καθώς και να στελεχώσουν τις υπηρεσίες τους με κατάλληλα εξειδικευμένο προσωπικό, όπως κοινωνικούς/ές λειτουργούς.

Συνεχίζοντας, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η έμφυλη βία δεν αφορά μόνο τις γυναίκες, αλλά μπορεί να επεκταθεί και σε βάρος ανδρών και αγοριών, βασισμένη σε κοινωνικά κατασκευασμένες ιδέες για το τι σημαίνει να είναι κάποιος άνδρας και πώς να ασκεί δύναμη και εξουσία. Από αυτό συνεπάγεται ότι η ανδρική ευαισθησία ή/και ευαλωτότητα θεωρείται πρόβλημα, και η αναφορά ή/και καταγγελία ενός περιστατικού έμφυλης βίας από έναν άνδρα ή ένα αγόρι μπορεί να θεωρηθεί αδυναμία (Inter-Agency Standing Committee [IASC], 2015). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η έρευνα των O'Leary & Barber (2008), όπου αγόρια και άνδρες, εξαιτίας της κακοποίησης που δέχθηκαν σε νεαρή ηλικία,

καθυστέρησαν να αποκαλύψουν το γεγονός και να αναζητήσουν υποστήριξη λόγω του φόβου στιγματισμού τους. Το φύλο, σύμφωνα με επιστημονικές έρευνες, όπως επισημαίνεται από την Θεμελή, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο, με τα αγόρια να δυσκολεύονται σε σημαντικό βαθμό στην αποκάλυψη της σεξουαλικής τους παραβίασης (Θεμελή, 2014). Σε περιπτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης ανδρών υπήρξε φόβος αποκάλυψης, ομοφοβία και στιγματισμός, ενώ για τους ομοφυλόφιλους άνδρες η σεξουαλική κακοποίηση αποτέλεσε τραυματική εμπειρία, η οποία είχε ως αποτέλεσμα τη μεταγενέστερη σεξουαλική δυσλειτουργία τους (Alaggia, 2005). Σε πλήρη σύμπνοια, η σχετικά πρόσφατη έρευνα των Gagnier & Collin-Vézina (2016) καταδεικνύει ότι άνδρες, οι οποίοι είχαν υποστεί σεξουαλική κακοποίηση κατά την παιδική τους ηλικία, αισθάνονταν φόβο αποκάλυψης, θυματοποίησης και ομοφοβίας.

Εν συνεχεία, αναφορικά με την κοινωνικοοικονομική κατάσταση και την αναπηρία, σύμφωνα με τους Yasmine & Moughalian (2016), γυναίκες που βρίσκονται σε διαρκή κατάσταση ευαλωτότητας, όπως γυναίκες πρόσφυγες ή με αναπηρία (Mays, 2006), έχουν αυξημένες πιθανότητες να υποστούν οποιαδήποτε μορφή έμφυλης βίας στη ζωή τους. Η Χατζηφωτίου (2021) επισημαίνει ότι γυναίκες και παιδιά πρόσφυγες βιώνουν έμφυλη βία κατά το ταξίδι προς τη χώρα υποδοχής, λόγω του φύλου τους ή της κοινωνικοοικονομικής τους κατάστασης. Σε περιόδους ένοπλων συγκρούσεων και πολέμου, γυναίκες και παιδιά αντιμετωπίζουν ωμή βία, η οποία εστιάζει σε περιπτώσεις σεξουαλικής δουλείας, βασανιστηρίων κατά την κράτηση με ή/και χωρίς βιασμό, ταπείνωση και διακρίσεις. Τα περιστατικά αυτά στερούνται ορατότητας ή/και τείνουν να κανονικοποιούνται ως αποτέλεσμα του πολέμου (Sklavou, 2019). Ο πόλεμος στη Συρία, για παράδειγμα, αποτελεί χαρακτηριστική περίπτωση όπου εκατομμύρια άνθρωποι, μεταξύ αυτών οι περισσότερες γυναίκες και παιδιά, υπήρξαν θύματα ωμής βίας και διακρίσεων εξαιτίας του φύλου, της εθνικότητας ή της κοινωνικοοικονομικής τους κατάστασης (Yasmine & Moughalian, 2016). Σε έρευνα των Maziak & Asfar (2003), η χαμηλή κοινωνικοοικονομική κατάσταση των γυναικών αποτελεί παράγοντα που ενισχύει την εμφάνιση έμφυλης βίας, μέσω λεκτικής, ψυχολογικής και σωματικής βίας, ιδίως όταν διαβιούν σε περιβάλλοντα όπου οι άνδρες έχουν περισσότερη εξουσία από εκείνες. Σε άλλη έρευνα, γυναίκες πρόσφυγες δύνανται να υποστούν ενδοοικογενειακή βία από τον πρόσφυγα σύζυγό τους, εξαιτίας της μη απασχόλησής του σε κάποια εργασία, άρα και του ανύπαρκτου εισοδήματός του ή/και της απώλειας της αυτονομίας του στη χώρα υποδοχής (Sansonetti, 2016).

Ωστόσο, μορφές έμφυλης βίας δύνανται να αναδυθούν και σε χώρους που θεωρούνται ασφαλείς για τις γυναίκες, όπως σε χώρους υγειονομικής φροντίδας. Σε έρευνα των Alzyoud et al. (2018), διαπιστώθηκαν μορφές έμφυλης βίας, όπως λεκτική βία και παραμέληση εγκύων γυναικών από παρόχους υγειονομικής φροντίδας, σε νοσοκομεία της Ιορδανίας. Παρόμοια κατάσταση αναφέρθηκε στην έρευνα των Leite et al. (2020), όπου γυναίκες υπέστησαν ασέβεια και κακοποίηση κατά τον τοκετό, γεγονός που συνέβαλε στην ανάπτυξη επιλόχειας κατάθλιψης. Παράγοντας αναφοράς φαίνεται να ήταν το μορφωτικό επίπεδο των γυναικών. Όσο υψηλότερο ήταν το μορφωτικό επίπεδο των εγκύων γυναικών του δείγματος, τόσες περισσότερες αναφορές υπήρξαν για κακοποιητικές πρακτικές του προσωπικού των νοσοκομείων. Για τον λόγο αυτό, κρίνεται απαραίτητη η εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση του υγειονομικού προσωπικού σε ζητήματα έμφυλης ισότητας, προστασίας των δικαιωμάτων των γυναικών και ποιοτικότερης φροντίδας (Alzyoud et al., 2018). Εξαιτίας αυτών, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας δημιούργησε οδηγό καλών πρακτικών για την φροντίδα εγκύων γυναικών, καλύπτοντας ανάγκες όπως η σίτιση, η κίνηση, η μετακίνηση, εναλλακτικές μέθοδοι ανακούφισης πόνου κατά τον τοκετό (π.χ. μπάνιο, μασάζ) και επιλογές στάσεων για τον τοκετό, σεβόμενος τα δικαιώματα των γυναικών (World Health Organization [WHO], 2018).

Εκτός των παραπάνω, η διαδικτυακή έμφυλη βία φαίνεται να καταλαμβάνει εξίσου σημαντική θέση στη ζωή των γυναικών και όσων ατόμων δεν πληρούν τη νόρμα της ετεροκανονικότητας. Η βία αυτής

της μορφής περιλαμβάνει ποικίλες μορφές παρενόχλησης, απειλών και κακοποίησης που διαπράττονται μέσω ψηφιακών πλατφορμών και κοινωνικών δικτύων (Mays, 2006; Χατζηφωτίου, 2021). Η διαδικτυακή έμφυλη βία μπορεί να προκαλέσει σοβαρές επιπτώσεις στην ψυχική υγεία και την καθημερινότητα των θυμάτων, εντείνοντας την ανάγκη για προληπτικά μέτρα και αποτελεσματική αντιμετώπιση. Συνήθως, εκδηλώνεται μέσω καταδίωξης, δυσφήμισης, μη συναινετικής πορνογραφίας, χακαρίσματος ή/και εικονικού βιασμού των γυναικών και των ανήλικων ή έφηβων κοριτσιών (Singh, 2015). Η έρευνα των Hassan et al. (2020) αναφέρεται στα υψηλά ποσοστά διαδικτυακής βίας προς τις γυναίκες και τα κορίτσια, με άμεσο αντίκτυπο στην ψυχική τους υγεία. Σε έρευνα των Chatzifotiou et al. (2021), άνδρες θύτες ανέφεραν τη χρήση του διαδικτύου με σκοπό τη βλάβη των γυναικών, προκαλώντας τους πανικό, στρες και γενικότερο τραύμα. Παράδειγμα διαδικτυακής έμφυλης βίας αποτελεί ο θάνατος της Κορεάτισσας καλλιτέχνιδας Choi Jin-ri (Sulli), μέλους του διάσημου συγκροτήματος K-pop f(x), η οποία δεχόταν διαδικτυακό εκφοβισμό για μεγάλο χρονικό διάστημα από την κοινότητα της Νότιας Κορέας. Πιο συγκεκριμένα, η ίδια αντιμετώπιζε ωμή διαδικτυακή βία από δημοσιογράφους και οπαδούς για τις καλλιτεχνικές της επιλογές, τις σεξουαλικές της αναφορές καθώς και για την προτίμησή της να μη φορά σουτιέν στην καθημερινότητά της. Για το λεγόμενο «no bra movement», το οποίο υποστήριζε μέσω των φωτογραφιών της, έκανε το εξής σχόλιο στην εκπομπή *The Night of Hate Comments*: «Όταν αρχικά δημοσίευσα φωτογραφίες μου χωρίς σουτιέν, υπήρχαν τόσες διαφορετικές αντιδράσεις. Θα μπορούσα να φοβηθώ και να κρυφτώ, αλλά δεν το έκανα. Ήθελα οι προκαταλήψεις των ανθρώπων να εξαφανιστούν» (Snarps, 2019). Δυστυχώς, παρά τις εκκλήσεις της για σεβασμό και περαιτέρω προστασία της προσωπικής και κοινωνικής της ζωής, η ίδια αντιμετώπισε σφοδρή κριτική και σοβαρά ψυχικά προβλήματα, όπως άγχος και κατάθλιψη, που τελικά οδήγησαν στην αυτοχειρία. Η αστυνομία, ωστόσο, υποστηρίζει ότι ο θάνατός της χρήζει περαιτέρω διερεύνησης (Blistein, 2019).

Για τους παραπάνω λόγους, είναι σημαντικό ο νόμος για τις ψηφιακές υπηρεσίες να θέσει αυστηρά κριτήρια ούτως ώστε παράνομες δραστηριότητες και επιθέσεις κατά των κοριτσιών και των γυναικών όπως αυτά που αναφέρονται παραπάνω (Singh, 2015) να αντιμετωπίζονται με τον καταλληλότερο τρόπο ο οποίος θα κατευθύνεται και θα προστατεύει τα θεμελιώδη δικαιώματα των γυναικών (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020).

Στην Ευρώπη, υψηλά ποσοστά έμφυλης βίας καταγράφονται, με γυναίκες και κορίτσια να αντιμετωπίζουν διακρίσεις, ρητορικές μίσους, σεξισμό και βία. Σύμφωνα με μελέτες, 1 στις 3 γυναίκες έχει υποστεί σωματική ή σεξουαλική βία από την ηλικία των 15 ετών, 1 στις 5 έχει πέσει θύμα κατασκοπίας, και 1 στις 10 διαδικτυακής βίας (European Union Agency for Fundamental Rights, 2014; European Union Agency for Fundamental Rights, 2017). Στον Καναδά, παρότι θεωρείται ασφαλής χώρα, πολλές γυναίκες και κορίτσια έχουν υποστεί σεξουαλική παρενόχληση ή βία, κυρίως από άνδρες ή συντρόφους (Canadian Centre for Justice Statistics, 2013). Στην Ελλάδα, πάνω από 35% των γυναικών και κοριτσιών έχουν βιώσει έμφυλη βία, κυρίως σωματική και σεξουαλική, συχνά από συντρόφους ή στον χώρο εργασίας (Παπαδόπουλος και σύν., 2023).

Ως αποτέλεσμα των παραπάνω, διαπιστώνεται ότι η έμφυλη βία δύναται να συμβεί παντού και να επηρεάσει όλες τις όψεις της καθημερινής ζωής του ατόμου, με κύρια συνέπεια αυτήν της έκπτωσης της εύρυθμης λειτουργικότητας του σε γνωστικό, συναισθηματικό, επαγγελματικό και ψυχοκοινωνικό επίπεδο (IASC, 2015; Χατζηφωτίου, 2021).

Επιπτώσεις της έμφυλης βίας

Τα θύματα έμφυλης βίας, ειδικά μετά από σεξουαλική κακοποίηση, βιώνουν αρνητική αυτοεικόνα, αποπροσωποποίηση, δυσκολία στην ανάπτυξη και διατήρηση υγιών σχέσεων, έλλειψη εμπιστοσύνης, κατάθλιψη, διαταραχή μετατραυματικού στρες και άλλα προβλήματα ψυχικής υγείας (Jaconis et al., 2020; Χατζηφωτίου, 2021). Σύμφωνα με την Herman (1992), γυναίκες θύματα σωματικής και σεξουαλικής κακοποίησης τείνουν να κατηγορούν τον εαυτό τους, κανονικοποιώντας παράλληλα την βίαιη συμπεριφορά του δράστη. Ταυτόχρονα, χαρακτηρίζονται από χαμηλή αυτοεκτίμηση και αυτοπεποίθηση. Ακόμη, κάποιες γυναίκες επιλέγουν να αντισταθούν ή/και να παραμείνουν στη σχέση με τον θύτη σύντροφό τους, ικανοποιώντας τις ανάγκες του και διατηρώντας παράλληλα την ειρήνη στην οικογένεια προς όφελος των παιδιών (Population Information Program & Center for Health and Gender Equity, 1999).

Οι γυναίκες και τα παιδιά πρόσφυγες, θύματα σωματεμπορίας, δύνανται να αναπτύξουν παρατεταμένο και επαναλαμβανόμενο τραύμα, το οποίο τους ακολουθεί για μεγάλο χρονικό διάστημα στη ζωή τους. Εξαιτίας αυτού, ταλαιπωρούνται σωματικά και ψυχικά, αποκτούν αναπηρίες ή/και διατρέχουν μεγάλο κίνδυνο μόλυνσης από διάφορους ιούς, μεταξύ αυτών και τον ιό HIV. Επιπροσθέτως, το τραύμα δύναται να επηρεάσει σημαντικές πτυχές της προσωπικής και κοινωνικής τους ζωής, καθότι στις περισσότερες περιπτώσεις τα θύματα έμφυλης βίας υποφέρουν από διαταραχή μετατραυματικού στρες, άγχος, κατάθλιψη, αποξένωση, αποπροσανατολισμό, επιθετικότητα και δυσκολία συγκέντρωσης (United Nations, 2008). Τα παιδιά που διακινούνται μπορεί να κρατηθούν σε αιχμαλωσία και να βιώσουν σκληρές συνθήκες διαβίωσης, στερούμενα την αγάπη της οικογένειας και των φίλων τους, συνθήκη η οποία επηρεάζει σημαντικά την υγιή ψυχοκοινωνική τους ανάπτυξη και εξέλιξη. Ωστόσο, η υποστήριξη που θα λάβουν από ειδικούς και το περιβάλλον στο οποίο θα ζήσουν αργότερα στη ζωή τους, εφόσον τους παρέχει ασφάλεια και προστασία, εκτιμάται ότι λειτουργεί ως προστατευτικός παράγοντας (Mitchels, 2004).

Ο ρόλος των κοινωνικών λειτουργών

Η Κοινωνική Εργασία, ως εφαρμοσμένη κοινωνική επιστήμη, συμβάλλει μέσω των αρχών της, όπως είναι η κοινωνική δικαιοσύνη, τα ανθρώπινα δικαιώματα και ο σεβασμός της διαφορετικότητας, στην προστασία του ατόμου από επισφαλείς συνθήκες (Καλλινικάκη, 1988).

Ο ρόλος των κοινωνικών λειτουργών στις περιπτώσεις έμφυλης βίας είναι να υποστηρίξουν και να ενδυναμώσουν το άτομο, ώστε να αναλάβει ενεργό ρόλο στη ζωή του, σύμφωνα με τους Ulmestig & Eriksson (2017), τόσο σε επίπεδο προσωπικής, επαγγελματικής και κοινωνικής ζωής όσο και σε επίπεδο πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου. Η υποστήριξη των γυναικών από κοινωνικούς/ές λειτουργούς, σύμφωνα με έρευνα των ίδιων, απέτρεψε την επιστροφή των γυναικών σε συνθήκες κακοποίησης, οικονομικής βίας, δεσμού τραύματος και εκμετάλλευσης. Σε έρευνα των Johnson et al. (2022), επιτάσσεται ο διορισμός καλά εκπαιδευμένων κοινωνικών λειτουργών σε υπηρεσίες υποστήριξης, με στόχο τη θεραπευτική αντιμετώπιση και παρέμβαση των ατόμων που υπόκεινται σε μορφές έμφυλης βίας, ιδίως των γυναικών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας και συνεργασία με τους/τις ΣχΚλ για εφαρμογή προγραμμάτων για την αναγνώριση της έμφυλης βίας, για την εκπαίδευση των μαθητών/τριών στα σχολεία.

Μέσα από τον ρόλο και την εργασία των κοινωνικών λειτουργών, δύναται να επηρεαστούν θετικά ή/και να αλλάξουν αποφάσεις και πρακτικές σε πολιτικό επίπεδο οι οποίες συνήθως μειώνουν ή/και αφήνουν απροστάτευτη τη γυναίκα από την έμφυλη βία (Kuskoff & Parsell, 2020) και μορφές αυτής, όπως την ενδοοικογενειακή βία (Χατζηφωτίου, 2021), τη διαδικτυακή έμφυλη βία (Hassan et al., 2020),

την οικονομική βία (Postmus et al., 2016), τη γυναικοκτονία κ.ά. (Cullen et al., 2019).

Αντιμετωπίζοντας τη σχολική έμφυλη βία (school gender based violence) μέσα από την άσκηση της Σχολικής Κοινωνικής Εργασίας (good practices)

Το σχολείο, σύμφωνα με τον Ξωχέλλη (2015) αποτελεί δευτερογενή παράγοντα κοινωνικοποίησης των παιδιών. Σε αυτό, οι μαθητές/τριες αναπτύσσουν πολλές δεξιότητες που αφορούν σε γνωστικό και ψυχοκοινωνικό επίπεδο, ωφέλιμες για τη ζωή τους. Επίσης, ενταγμένοι σε ομάδες, δύνανται να εκπληρώσουν τις ανάγκες τους για το αίσθημα του «ανήκειν» (Κανδυλάκη, 2009).

Πέραν αυτών, το σχολείο λειτουργεί και ως μικρογραφία της κοινωνίας, μεταφέροντας πολλαπλές πληροφορίες που σχετίζονται με το φύλο και τους ρόλους του. Πιο συγκεκριμένα, η Μπούνα σε έρευνά της αναφέρει ότι «η εκδήλωση της βίας στο σχολικό περιβάλλον συνδέεται με την επιτέλεση των έμφυλων ταυτοτήτων και την αναπαραγωγή των έμφυλων διακρίσεων» (Μπούνα, 2018, σ. 246). Έτσι λοιπόν, στο σχολείο δύνανται να εκδηλωθούν μορφές έμφυλης βίας μεταξύ των μαθητών/τριών, οι οποίες επιδρούν αρνητικά τόσο στο προσωπικό όσο και στο συναισθηματικό επίπεδο των ίδιων, καθώς και ακαδημαϊκά κατά την εκπαιδευτική διαδικασία (Μπούνα, 2019). Συνήθως, η έμφυλη βία στο σχολείο εκδηλώνεται μέσα από πράξεις βίας που μπορούν να απειλήσουν τη σωματική, γνωστική και ψυχοκοινωνική υγεία των μαθητών/τριών και είναι συνήθως αποτέλεσμα των κανόνων και των στερεοτύπων του φύλου. Πιο συγκεκριμένα, περιλαμβάνονται «σαφείς απειλές ή πράξεις σωματικής βίας, εκφοβισμού, λεκτικής ή σεξουαλικής παρενόχλησης, μη συναινετικό άγγιγμα και εξαναγκασμός για σεξουαλική πράξη ή/και βιασμός» (Education for All Global Monitoring Report, [GMR] et al., 2015, p. 1). Η σχολική έμφυλη βία, σύμφωνα με την Haarr (2013), δύναται να συμβεί μεταξύ των μαθητών/τριών μέσω της σωματικής τιμωρίας, του εκφοβισμού, της απομόνωσης, του διαδικτυακού εκφοβισμού, της ψυχολογικής βίας ή/και της σεξουαλικής κακοποίησης με βάση το φύλο. Ακολουθούν κάποια αυθεντικά παραδείγματα, σύμφωνα με την Haarr (όπως αναφέρονται στο United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO] & UN Women, 2016, p. 26) στον οδηγό για τη σχολική έμφυλη βία προκειμένου να τονιστεί η διάσταση του εκφοβισμού και της βίας με βάση το φύλο.

- Εκβιασμός: «Φοβάμαι ένα αγόρι από την 9η τάξη που μου λέει κάθε φορά να του αγοράσω κάτι από την καφετέρια. Αν δεν το κάνω, θα με χτυπήσει.»

- Εκφοβισμός μεταξύ συνομήλικων: «Υπάρχει μια ομάδα αγοριών στο σχολείο που ελέγχει τα πάντα, χτυπά, πειράζει, εκφοβίζει, και όλοι τους φοβόμαστε.»

- Διαδικτυακός εκφοβισμός: «Ένα κορίτσι από την 9η τάξη απειλεί ένα κορίτσι από την 10η τάξη. Ο λόγος είναι ένα αγόρι. Το κορίτσι από την 9η τάξη δημιούργησε προφίλ στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης για λογαριασμό του κοριτσιού από την 10η τάξη και ζητά να κάνει φίλους αναρτώντας προσβλητικές εικόνες. Το κορίτσι από την 10η τάξη νιώθει άσχημα και ντροπιασμένο.»

- Ψυχολογική βία: «Στην αρχή με πείραξαν και μου έδωσαν όνομα/παρατσούκλι. Γελούν μαζί μου κάθε μέρα και δεν με παίζουν. Τα κορίτσια δεν μου μιλούν ούτε κάθονται στο θρανίο μαζί μου. Δεν με χτυπούν, αλλά με ταπεινώνουν και με κοροϊδεύουν. Όλα τα κορίτσια με κουτσομπολεύουν και ψιθυρίζουν λόγια για εμένα.»

- Σεξουαλική κακοποίηση/παρενόχληση: «Τα αγόρια συχνά κοροϊδεύουν τα κορίτσια, μας λένε χυδαία λόγια και τραβούν τις φούστες μας ψηλά. Αυτό συνέβη χθες την ώρα του διαλείμματος και γίνεται κάθε μέρα. Δεν με πονάει σωματικά, αλλά αισθάνομαι ντροπή.»(p. 26).

Σύμφωνα με τον United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO] (2019), μαθητές και μαθήτριες από χαμηλά και μη προνομιούχα περιβάλλοντα, παιδιά πρόσφυγες και μαθητές/τριες που δεν πληρούν την νόρμα του φύλου, έχει διαπιστωθεί ότι δέχονται μορφές έμφυλης

βίας στο σχολικό περιβάλλον, όπως εκφοβισμό, απομόνωση και αποκλεισμό.

Ωστόσο, η σχολική έμφυλη βία μπορεί να συμβεί και από το εκπαιδευτικό προσωπικό της σχολικής μονάδας προς τους/τις μαθητές/τριες μέσω εκφοβισμού, πειθαρχικών μεθόδων ή/και σωματικής τιμωρίας που ασκούνται με έμφυλο τρόπο. Προσεγγίζοντας το εκπαιδευτικό σύστημα και τους/τις μαθητές/τριες κατά την εκπαιδευτική διαδικασία, βασιζόμενο σε στερεότυπα και ρατσισμό, εγκαθιδρύονται και διαιωνίζονται πρακτικές υπέρ της έμφυλης βίας στο σχολικό περιβάλλον. Ως αποτέλεσμα, παρατηρούνται χαμηλή αυτοεκτίμηση των μαθητών/τριών, κοινωνική απομόνωση, αγχώδεις εκδηλώσεις, χαμηλές ακαδημαϊκές επιδόσεις και μειωμένο ενδιαφέρον για το σχολείο, με τελικό αποτέλεσμα την πρόωρη εγκατάλειψη του (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO] & UN Women, 2016).

Επιπλέον, σύμφωνα με έρευνα των Obi et al. (2023), η απομόνωση των μαθητών/τριών από φίλους, εκπαιδευτικούς και ΣχΚλ εξαιτίας της πανδημίας COVID-19 συνέβαλε στην αύξηση της σχολικής έμφυλης βίας, ενισχύοντας τον κίνδυνο διαδικτυακής βίας και εκφοβισμού, ειδικά για τα κορίτσια, και αποκλείοντας μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες από την εκπαιδευτική διαδικασία και την ασφάλεια του σχολείου.

Για τη Σχολική Κοινωνική Εργασία, η αντιμετώπιση της σχολικής έμφυλης βίας είναι καθοριστικής σημασίας, καθώς ως επιστήμη πρεσβεύει αξίες όπως η κοινωνική δικαιοσύνη, η κοινωνική αλλαγή και η κοινωνική ευημερία των σχολείων και των μελών τους (National Association of Social Workers [NASW], 2017). Ο ρόλος του/της ΣχΚλ επιδρά θετικά στην ισότιμη συμμετοχή όλων των μαθητών/τριών στα εκπαιδευτικά δρώμενα του σχολείου, ανεξαρτήτως χαρακτηριστικών, αποτρέποντας φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού και απομόνωσης (National Association of Social Workers [NASW], 2012). Επίσης, κατά την άσκηση της Σχολικής Κοινωνικής Εργασίας, έννοιες όπως η κουλτούρα, η ταυτότητα και η διαφορετικότητα είναι πολύ σημαντικές για τους/τις ΣχΚλ (Constable, 2009). Οι ΣχΚλ αποτελούν τη γέφυρα μεταξύ οικογένειας και σχολείου, υποστηρίζοντας αμφότερους τους τομείς ένταξης των μαθητών/τριών όταν προκύπτουν ζητήματα αποκλεισμού για λόγους υγείας, σωματικής ή ψυχικής, απομόνωσης και αποκλεισμού από την παρέα ομοτίμων λόγω φύλου, εθνικότητας ή άλλων χαρακτηριστικών (Κανδυλάκη, 2009).

Καλές πρακτικές (good practices) για την αντιμετώπιση της σχολικής έμφυλης βίας

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η Κοινωνική Εργασία, ως εφαρμοσμένη κοινωνική επιστήμη, βασίζεται στα ανθρώπινα δικαιώματα. Οι αξίες και η δεοντολογία του επαγγέλματος εστιάζουν στον σεβασμό, στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια, στην κοινωνική δικαιοσύνη και στην αποδοχή όλων των ατόμων ανεξαρτήτως θρησκείας, χρώματος, φύλου, ταυτότητας ή έκφρασης φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού και μεταναστευτικής κατάστασης (NASW, 2017). Κατά συνέπεια, η ύπαρξη ΣχΚλ στα σχολεία αποτελεί μια σημαντική πρακτική πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου της έμφυλης βίας. Ο/Η ΣχΚλ είναι ο/η επαγγελματίας που ενισχύει όλες τις διαδικασίες ένταξης των μαθητών/τριών, ανεξάρτητα από τα χαρακτηριστικά τους, εστιάζοντας στην πλήρη αποδοχή και στον σεβασμό της ετερότητας (Κανδυλάκη, 2009).

Ακολούθως, είναι ο/η επαγγελματίας ο/η οποίος/α προωθεί και ενισχύει το κλίμα συμπερίληψης στο σχολείο, την αυτοδιάθεση των μαθητών/τριών, τον σεβασμό και την αξιοπρέπεια των ίδιων σε όλα τα εκπαιδευτικά δρώμενα και τις διαδικασίες εντός και εκτός σχολικού περιβάλλοντος (NASW, 2012).

Αξιοποιώντας την Κοινωνική Εργασία με Άτομο (ΚΕΑ) και με Ομάδα (ΚΕΟ) είναι σε θέση να υποστηρίξει το εκπαιδευτικό προσωπικό του σχολείου, τους/τις μαθητές/τριες και τις οικογένειές τους σε

ψυχοκοινωνικό επίπεδο (Καλλινικάκη, 2014). Ειδικότερα, η Κοινωνική Εργασία με Άτομο (ΚΕΑ) χρησιμοποιεί εργαλεία της Σχολικής Κοινωνικής Εργασίας, όπως το «τρίγωνο του κόσμου μου», για την ενημέρωση του portfolio των μαθητών/τριών με σημαντικά στοιχεία και πληροφορίες που αφορούν το φύλο, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, τις ανάγκες τους, καθώς και τη φροντίδα που χρειάζονται από το οικογενειακό και το ευρύτερο υποστηρικτικό τους περιβάλλον. Ακόμη, όταν υπάρχουν σαφείς ενδείξεις παιδικής κακοποίησης και εκφοβισμού στο σχολικό περιβάλλον, μπορεί να αξιοποιηθεί το σύστημα εκτίμησης της κοινωνικής λειτουργικότητας του παιδιού «Παιδί στο Περιβάλλον», προκειμένου να γίνει εκτίμηση και ολιστική αντιμετώπιση της εκάστοτε δυσκολίας, δημιουργώντας θεραπευτική σχέση με το παιδί μέσω της οποίας υποστηρίζεται σε συναισθηματικό και ψυχοκοινωνικό επίπεδο (Καλλινικάκη, 2015). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η έρευνα των Kjellgren et al. (2023), η οποία αναδεικνύει τα πολλαπλά οφέλη από τη θεραπευτική σχέση που αναπτύσσουν οι μαθητές/τριες με τους/τις ΣχΚλ κατά τις ατομικές συναντήσεις τους, στο πλαίσιο της ΚΕΑ. Στην εν λόγω έρευνα, η ΣχΚλ αποτέλεσε προστατευτικό παράγοντα για το παιδί (Sonja), μέσω μιας σειράς ατομικών συμβουλευτικών/θεραπευτικών συναντήσεων που είχε μαζί του, όταν εκείνο αντιμετώπιζε σκέψεις αυτοκτονικού ιδεασμού στο σχολείο.

Ακολούθως, σε επίπεδο τάξης και αξιοποιώντας τη διεπιστημονική συνεργασία, είναι σε θέση να ενημερώσει τους/τις μαθητές/τριες για τη βία και το περιεχόμενό της, δρώντας σε επίπεδο πρόληψης και παρεμβαίνοντας όποτε κρίνει απαραίτητο, έχοντας ως γνώμονα το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού (Παναγιωτόπουλος & Ευθυμίου, 2016). Αξιοποιώντας την Κοινωνική Εργασία με Ομάδα (ΚΕΟ), ευαισθητοποιεί τη σχολική κοινότητα μέσω ψηφιακών εργαλείων, δημιουργικής έκφρασης και βιωματικών εργαστηρίων για θέματα που αφορούν το σώμα, τα όρια, την αξιοπρέπεια του εαυτού, τη χρήση του διαδικτύου και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Σε αυτό το πλαίσιο, μπορεί να χρησιμοποιήσει οδηγούς και εγχειρίδια όπως τη «Μικρή Πυξίδα - Compasito», «Τα Παιδιά που Μετακινούνται», «Ο Κόσμος από την Αρχή» και «Breaking the Cycle», τα οποία εστιάζουν στα ανθρώπινα δικαιώματα και στην αναγνώριση και αντιμετώπιση της σχολικής έμφυλης βίας. Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί το πρόγραμμα KiVa, το οποίο εφαρμόστηκε σε σχολεία της Φιλανδίας για την αντιμετώπιση της βίας και των διάφορων μορφών της στο σχολείο, όπως η διαδικτυακή και η σεξουαλική βία. Το πρόγραμμα είχε σημαντικά οφέλη για όλη την εκπαιδευτική κοινότητα, εξασφαλίζοντας υγιή και ασφαλή περιβάλλοντα μάθησης και κοινωνικοποίησης για όλους/ες. Δυνατό σημείο του προγράμματος αποτέλεσε η σύνδεσή του με το αναλυτικό πρόγραμμα του σχολείου και η αξιοποίησή του στις τάξεις με τη βοήθεια των ICT Tools. Μετά την εφαρμογή του προγράμματος, το οποίο συνδυάζει εκπαιδευτικές δραστηριότητες, βιωματικά εργαστήρια και συναντήσεις με τους/τις μαθητές/τριες για το περιεχόμενο της βίας, παρατηρήθηκαν θετικά αποτελέσματα ως προς την σχολική ευημερία, τα ακαδημαϊκά κίνητρα και τα επιτεύγματα των μαθητών/τριών (Salmivalli et al., 2011). Στα πλαίσια της Σχολικής Κοινωνικής Εργασίας, το πρόγραμμα KiVa μπορεί να αποτελέσει ένα πολύτιμο εργαλείο για όσους/ες εργάζονται στην εκπαίδευση. Αξιοποιώντας τους πόρους του προγράμματος, οι ΣχΚλ μπορούν να ενημερώνουν και να υποστηρίζουν τους/τις μαθητές/τριες, καθώς και να (δια)μεσολαβούν σε συγκρούσεις, εξασφαλίζοντας ένα κλίμα συμπερίληψης και ισότητας. Στην ελληνική δημόσια εκπαίδευση, οι ΣχΚλ συμμετέχουν και συνεργάζονται με τους/τις εκπαιδευτικούς των τάξεων, στα εργαστήρια δεξιοτήτων, πάνω σε θέματα που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη σχολική έμφυλη βία.

Εν συνεχεία, η τέχνη στη Σχολική Κοινωνική Εργασία εκτιμάται ότι βοηθά τους/τις μαθητές/τριες να αναπτύξουν και να καλλιεργήσουν δεξιότητες ενσυναίσθησης για την ετερότητα (Τσέργας, 2018). Στα παραμύθια με ήρωες με αναπηρία, τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να καλλιεργήσουν θετική στάση και να διαμορφώσουν αντιλήψεις ελεύθερες από προκαταλήψεις και στερεότυπα (Leicester, 2007). Άλλες μορφές τέχνης, όπως η ζωγραφική, το σχέδιο, η αφήγηση και το κουκλοθέατρο, μπορούν να βοηθήσουν

τους μαθητές/τριες, με ή χωρίς προσφυγικό υπόβαθρο, να μοιραστούν τις προσωπικές τους ιστορίες και να ξεπεράσουν το τραύμα και το στρες, προσαρμόζοντας πιο δυναμικά στις καθημερινές απαιτήσεις (Feen-Calligan et al., 2020).

Σε ότι αφορά το κομμάτι της διεπιστημονικής συνεργασίας, σε συνεργασία με τους/τις εκπαιδευτικούς του σχολείου δύναται να αξιοποιήσει τις παρουσιάσεις σε επίπεδο τάξης ως μέθοδο πρόληψης και παρέμβασης προκειμένου να θίξει ζητήματα σχολικής έμφυλης βίας (Κανδυλάκη, 2009).

Σε επίπεδο συμβουλευτικής των γονέων, ο/η επαγγελματίας είναι υπεύθυνος/η για την ενημέρωση και υποστήριξη των γονέων, και συγκεκριμένα των μητέρων, αναφορικά με τα δικαιώματά τους, ιδίως σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας ή/και παιδικής παραμέλησης και κακοποίησης. Μέσω της συμβουλευτικής υποστήριξης και της συνεργασίας με τις μητέρες, ενδυναμώνονται αξίες όπως η ισότητα των φύλων, προσδιορίζοντας ταυτόχρονα τη θέση της γυναίκας και του άνδρα στις συντροφικές σχέσεις (Χατζηφωτίου, 2021). Άξιο αναφοράς σε αυτό το σημείο είναι η συμμετοχή των ανδρών σε διαδικασίες που αφορούν τις γυναίκες, η οποία έχει θετικά αποτελέσματα. Πιο συγκεκριμένα, όταν οι άνδρες συμμετέχουν σε δραστηριότητες με γυναίκες, όπου συζητούνται θέματα φύλου, ισότητας και διακρίσεων, αποκτούν καλύτερη κατανόηση για ζητήματα όπως η έμφυλη βία και οι πολιτικές ισότητας (Palmieri, 2013). Οι σχολές γονέων, οι οποίες λειτουργούν στα ελληνικά δημόσια σχολεία υπό την καθοδήγηση των ΣχΚλ, εστιάζουν σε θέματα συμβουλευτικής γονέων, βίας, ένταξης μαθητών/τριών και σχολικής φοίτησης (Καραγκούνης, 2015). Αυτές βοηθούν τους γονείς να ανταποκριθούν στον ρόλο τους, κατανοώντας τα αναπτυξιακά στάδια και τη συμπεριφορά των παιδιών, προωθώντας την υγιή κοινωνικοποίηση και ανεξαρτητοποίησή τους (Wyatt Kaminski et al., 2008).

Εν συνεχεία, πιλοτικά προγράμματα όπως αυτό που πραγματοποιήθηκε τον Ιούνιο του 2024 σε σχολείο πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στον Δήμο Δράμας της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης αποτελούν καλές πρακτικές Σχολικής Κοινωνικής Εργασίας στο εκπαιδευτικό περιβάλλον. Η εν λόγω παρέμβαση αφορά σε πιλοτικό εκπαιδευτικό εργαστήριο για παιδιά δημοτικού, το οποίο διεξήχθη στα πλαίσια του προγράμματος «Ωρα να μιλήσεις» που υλοποιείται από τον Σύλλογο Ένωση Κυριών Δράμας – Σπίτι Ανοιχτής Φιλοξενίας (ΕΚΔ-ΣΑΦ), με στόχο την πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας και των αναδυόμενων μορφών της. Το εργαστήριο παρακολούθησαν δύο τμήματα της ΣΤ' τάξης και ένα τμήμα της Ε' τάξης του 2ου Δημοτικού Σχολείου Δράμας, συμπληρώνοντας τον αριθμό των 44 μαθητών/τριών. Οι μαθητές/τριες είχαν την ευκαιρία να συζητήσουν, να κατανοήσουν, να ενημερωθούν και να ευαισθητοποιηθούν για τις μορφές βίας, συμπεριλαμβανομένων αυτών που μπορεί να αντιμετωπίσουν και οι ίδιοι/ες μέσα στο οικογενειακό τους περιβάλλον. Το εκπαιδευτικό εργαστήριο βασίστηκε στις γνώσεις και τις πληροφορίες που αποκόμισε η ομάδα μετά από σειρά ειδικών εκπαιδευτικών επισκέψεων σε εξειδικευμένο φορέα στο Όσλο της Νορβηγίας. Το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε στο εργαστήριο προήλθε από τον νορβηγικό φορέα «Alternative to Violence» και αφορά την αναγνώριση και αντιμετώπιση κάθε μορφής ενδοοικογενειακής βίας (Saur et al., 2011). Η παρέμβαση αυτή μπορεί να επεκταθεί μέσω της συνεργασίας των ΣχΚλ με τους υπεύθυνους βιβλιοθηκών κάθε σχολείου για την ανάδειξη θεμάτων έμφυλης βίας και εκφοβισμού μέσω βιβλιοπαρουσιάσεων προς όφελος των μαθητών/τριών (Henderson, 2019).

Εστιάζοντας στα πιλοτικά προγράμματα, ενδιαφέρον παρουσιάζει το πρόγραμμα που εφαρμόστηκε στη Νότια Αφρική με την ονομασία SKILLZ Soccer Programme. Σύμφωνα με τους Moolman et al. (2020), το εν λόγω πρόγραμμα, το οποίο συνδυάζει αθλητικές δραστηριότητες και εκπαίδευση σε δεξιότητες ζωής, είχε σημαντικά οφέλη σε επίπεδο υποστήριξης και καθοδήγησης για έφηβα κορίτσια που προέρχονταν από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα. Η εστίαση του αφορούσε στην έμφυλη ισότητα στο πεδίο των σχέσεων των εφήβων κοριτσιών και, πιο συγκεκριμένα, στην ενδυνάμωσή τους σχετικά με την εκπαίδευση και την καριέρα, τη φροντίδα του εαυτού, τη

διαπραγμάτευση του ασφαλούς σεξ, την πρόληψη της ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης και των σεξουαλικώς μεταδιδόμενων νοσημάτων.

Σε επίπεδο Σχολικής Κοινωνικής Εργασίας, αξίζει να αναφερθεί η συνεργασία που αναπτύσσουν οι ΣχΚλ με τους/τις καθηγητές/τριες φυσικής αγωγής στα ελληνικά δημόσια σχολεία. Η συνεργασία αυτή στηρίζεται κατά κύριο λόγο στην ενδυνάμωση των μαθητών/τριών μέσα από δραστηριότητες που αφορούν ζητήματα ρόλων, φύλου, αυτοεικόνας, σώματος και ισότιμης συμμετοχής τους στο παιχνίδι, στο σχολείο και στην καθημερινότητά τους εκτός αυτού (Καλλινικάκη, 2015). Λαμβάνοντας υπόψη το πρόγραμμα SKILLZ, είναι σημαντικό πιλοτικά προγράμματα σαν κι αυτό να εφαρμοστούν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, εστιάζοντας στη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση και τη φροντίδα του σώματος των μαθητών/τριών. Η εκπαίδευση αυτή μπορεί να πραγματοποιηθεί με τη συνεργασία των εκπαιδευτικών και των ΣχΚλ προς αυτήν την κατεύθυνση.

Εν συνεχεία, η ίδρυση οργανικών θέσεων ΣχΚλ από το Υπουργείο Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού είναι ένα σημαντικό βήμα για την αντιμετώπιση της σχολικής έμφυλης βίας και την υποστήριξη των μαθητών/τριών, των οικογενειών τους και της εκπαιδευτικής κοινότητας. Ωστόσο, είναι κρίσιμο κάθε σχολείο να υποστηρίζεται από τις υπηρεσίες της Σχολικής Κοινωνικής Εργασίας σε καθημερινή βάση (Νόμος 4823/2021).

Ολοκληρώνοντας, η εποπτεία των ΣχΚλ είναι σημαντική καθώς ενδυναμώνει και υποστηρίζει τους/τις ίδιους/ες, βοηθώντας τους/τες να συζητήσουν και να αναστοχαστούν για θέματα στο πεδίο όπως για ζητήματα σχολικής έμφυλης βίας. Σύμφωνα με την έρευνα των Chiller & Crisp (2012) η εποπτεία βελτιώνει την ποιότητα και τη συνέχιση των υποστηρικτικών καθηκόντων των κοινωνικών λειτουργών. Οι σύμβουλοι κοινωνικών λειτουργών στην εκπαίδευση επιβεβαιώνουν τα οφέλη της εποπτείας και καθοδήγησης για ζητήματα όπως η έμφυλη βία, ο εκφοβισμός και η παιδική κακοποίηση.

Συμπεράσματα

Οι συγγραφείς, εξετάζοντας τη σχετική βιβλιογραφία, βρήκαν πλούσιο υλικό που περιλαμβάνει ορισμούς, αποσαφηνίσεις και επιπτώσεις της έμφυλης βίας, ειδικά σε γυναίκες και κορίτσια, καθώς και πληροφορίες για τη Σχολική Κοινωνική Εργασία και τις καλές πρακτικές της. Ενδεικτικά, αναφέρονται ο οδηγός της UNICEF & UN WOMEN (2016) για τη σχολική έμφυλη βία και η μελέτη της Χατζηφωτίου (2021) για την έμφυλη βία σε πανεπιστημιακούς χώρους. Ωστόσο, παρατηρείται ότι η ελληνική βιβλιογραφία υστερεί σε πηγές και μελέτες σχετικά με τη σχολική έμφυλη βία και τον ρόλο που διαδραματίζουν οι ΣχΚλ στην πρόληψη και αντιμετώπισή της στην ελληνική εκπαίδευση.

Συνοψίζοντας, διαφαίνεται ότι υπάρχουν πολλοί παράγοντες που σχετίζονται με την εμφάνιση της έμφυλης βίας στη ζωή των γυναικών και των κοριτσιών, τόσο σε ιδιωτικό όσο και σε δημόσιο επίπεδο. Κύριοι αιτίες είναι το φύλο, ο έλεγχος και η εξουσία που οι άνδρες επιθυμούν να έχουν απέναντι στις γυναίκες. Ωστόσο, κοινωνικοοικονομικοί παράγοντες και καταστάσεις, όπως οι κοινωνικές και πολιτισμικές νόρμες, ο πόλεμος και οι προσφυγικές μετακινήσεις, φαίνεται να συνδράμουν σημαντικά στην εμφάνιση και τις επιπτώσεις της έμφυλης βίας.

Η Σχολική Κοινωνική Εργασία, αν και είναι ένας νεοσύστατος κλάδος υποστήριξης στα εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, εκτιμάται ότι διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για ζητήματα που σχετίζονται με τη σχολική έμφυλη βία, την ταυτότητα και την ένταξη των μαθητών/τριών στο σχολικό πλαίσιο. Οι ΣχΚλ, βασισμένοι στις επαγγελματικές αρχές και αξίες τους, εργάζονται με στόχο την προώθηση της ποικιλομορφίας (diversity), της ισότητας και της συμπερίληψης στα σχολεία, ενισχύοντας τις διαδικασίες που οδηγούν στη δημιουργία κοινοτήτων με υψηλό αίσθημα του «ανήκειν».

Μέσα από τη θεωρία και την πρακτική της Κοινωνικής Εργασίας, οι ΣχΚλ αντιμετωπίζουν με

ολιστικό τρόπο ζητήματα έμφυλης βίας στο σχολικό περιβάλλον, τα οποία συχνά είναι απόρροια του οικογενειακού και κοινωνικού πλαισίου στο οποίο τα παιδιά διαβιούν, αναπτύσσονται και μεγαλώνουν. Αξιοποιώντας την ηθική και τις αρχές της επιστήμης τους, οι ΣχΚλ λειτουργούν ως προστατευτικός παράγοντας για τους/τις μαθητές/τριες, εφαρμόζοντας καλές πρακτικές προς όφελος όλων. Μέσα από ατομικές και ομαδικές συναντήσεις, παρέχουν ψυχοκοινωνική υποστήριξη, εργάζονται προς την κατεύθυνση της ευζωίας και της συμπερίληψης στο σχολικό περιβάλλον και αναδεικνύουν τις αξίες της κοινωνικής δικαιοσύνης και της κοινωνικής αλλαγής, οι οποίες εκφράζονται από τα κάτω προς τα πάνω.

Είναι, ωστόσο, σημαντικό οι ΣχΚλ να επιμορφώνονται ειδικότερα για ζητήματα σχολικής έμφυλης βίας, καθώς στο σχολείο η άσκηση βίας έχει συχνά τη βάση της σε θέματα φύλου, σεξουαλικής ταυτότητας και προσανατολισμού.

Τέλος, η σχολική έμφυλη βία είναι ένα σύγχρονο, διαθεματικό φαινόμενο το οποίο θα αντιμετωπιστεί ολιστικά μόνο όταν όλοι μαζί πιστέψουμε πραγματικά ότι κανένα παιδί και καμία γυναίκα δεν πρέπει να βιώνει κακοποίηση και αποκλεισμό σε κανένα επίπεδο και σε καμία μορφή.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Alaggia, R. (2005). Disclosing the trauma of child sexual abuse: A gender analysis. *Journal of loss and trauma*, 10(5), 453-470. <https://doi.org/10.1080/15325020500193895>
- Alzyoud, F., Khoshnood, K., Alnatour, A., & Oweis, A. (2018). Exposure to verbal abuse and neglect during childbirth among Jordanian women. *Midwifery*, 58, 71-76. <https://doi.org/10.1016/j.midw.2017.12.008>
- Blistein, J. (2019, October, 14). K-Pop Star Sulli Dead at 25. Fiercely outspoken actress, singer, former f(x) member found dead at home in Seoul, South Korea. *Rolling Stone*. <https://www.rollingstone.com/music/music-news/k-pop-sulli-dead-obituary-fx-898558/>
- Canadian Centre for Justice Statistics (2013). Family violence in Canada: A statistical profile, 2013. Canadian Centre for Justice Statistics. Retrieved 2022, January 18. <https://www150.statcan.gc.ca/n1/en/pub/85-002-x/2014001/article/14114-eng.pdf?st=ONDZSC9G>
- Chatzifotiou, S., Filippidis, G., Fotou, E., & Koutsoukis, S. (2021). The use of internet and domestic violence offenders behaviours in Greece. *Social Cohesion and Development*, 14(2), 91-104. <https://doi.org/10.12681/scad.25740>
- Constable, R. (2009). The role of the school social worker. In C. R. Massat, R. Constable, S. McDonald & J. P. Flynn (Eds.), *School social work: Practice, policy and research*. Lyceum Books.
- Cullen, P., Vaughan, G., Li, Z., Price, J., Yu, D., & Sullivan, E. (2019). Counting dead women in Australia: An in-depth case review of femicide. *Journal of family violence*, 34(1), 1-8. <https://doi.org/10.1007/s10896-018-9963-6>
- Γιάννου, Δ. (2012). Ένα Πλαίσιο Δράσης για την Καταπολέμηση των Διακρίσεων βάσει Σεξουαλικού Προσανατολισμού και Έκφρασης Φύλου. Στο Β. Ιωακειμίδης (Επιμ.), *Κοινωνική Εργασία για την Κοινωνική Δικαιοσύνη. Ριζοσπαστική και Κριτική Θεωρία, Πρακτική, Παραδείγματα*. (σσ. 171-190). ΙΩΝ.
- Chiller, P., & Crisp, B. R. (2012). Professional supervision: A workforce retention strategy for social work?. *Australian Social Work*, 65(2), 232-242. <https://doi.org/10.1080/0312407X.2011.625036>
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020). Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό

Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών. Μια Ένωση ισότητας — Στρατηγική για την ισότητα των φύλων 2020-2025. Ανακτήθηκε 20 Ιανουαρίου, 2022. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0152&from=EN>

Edleson, J. L., Lindhorst, T., & Kanuha, V. K. (2015). Ending gender-based violence: A grand challenge for social work. *Cleveland: American Academy of Social Work & Social Welfare*, 15, 75-81. Retrieved 2022, January 12. <https://grandchallengesforsocialwork.org/wp-content/uploads/2016/01/WP15.pdf>

Education for All Global Monitoring Report (GMR), UNESCO & the United Nations Girls' Education Initiative (UNGEI). (2015). School-related gender-based violence is preventing the achievement of quality education for all. Retrieved 2022, January 18. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000232107>

European Union Agency for Fundamental Rights (2014). Violence against women: An EU-wide survey. Retrieved 2021, December 11. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2014-vaw-survey-main-results-apr14_en.pdf

European Union Agency for Fundamental Rights (2017). Challenges to women's human rights in the EU: Gender discrimination, sexist hate speech and gender-based violence against women and girls. Retrieved 2021, December 19. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2017-challenges-to-women-human-rights_en.pdf

Feen-Calligan, H., Grasser, L. R., Debryn, J., Nasser, S., Jackson, C., Seguin, D., & Javanbakht, A. (2020). Art therapy with Syrian refugee youth in the United States: An intervention study. *The Arts in Psychotherapy*, 69, 101665. <https://doi.org/10.1016/j.aip.2020.101665>

Gagnier, C., & Collin-Vézina, D. (2016). The disclosure experiences of male child sexual abuse survivors. *Journal of child sexual abuse*, 25(2), 221-241. <https://doi.org/10.1080/10538712.2016.1124308>

Johnson, E.J., Chami, G. & Udit, A. (2022). A Study on How Domestic Violence Impacts on the Physical, Psychological, and Financial Conditions of Women and Children in Trinidad and Tobago. *Journal of Human Rights and Social Work* 7, 72–83. <https://doi.org/10.1007/s41134-021-00192-y>

Hadi, A. (2020). 'Honor' Killings in Misogynistic Society: A Feminist Perspective. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*, 9(3), 29-29. <https://doi.org/10.36941/ajis-2020-0039>

- Haarr, R. (2013). Assessment of Violence against Children in Schools in Kazakhstan. Astana, UNICEF Kazakhstan and the Office of the Commissioner for Human Rights in the Republic of Kazakhstan. Retrieved 2022, January 12. <http://unicef.kz/en/publication.html?id=85>
- Hassan, F. M., Khalifa, F. N., El Desouky, E. D., Salem, M. R., & Ali, M. M. (2020). Cyber violence pattern and related factors: online survey of females in Egypt. *Egyptian journal of forensic sciences*, 10(1), 1-7. <https://doi.org/10.1186/s41935-020-0180-0>
- Henderson, C. (2019). Violence and Bullying in Schools: Tips for Students and Social Workers. Summer Practice Perspectives. National Association of Social Workers. Retrieved 2022, January 14. <https://www.socialworkers.org/LinkClick.aspx?fileticket=5PBcpmVjdYk%3D&portalid=0>
- Herman, J. L. (1992). Trauma and recovery: The aftermath of violence - From domestic abuse to political terror. Basic Books.
- Θεμελή, Ο. (2014). Τα Παιδιά Καταθέτει. Η δικανική εξέταση ανηλίκων μαρτύρων, θυμάτων σεξουαλικής κακοποίησης. Τόπος.
- Inter-Agency Standing Committee (2015). Guidelines for Integrating Gender-Based Violence Interventions in Humanitarian Action Reducing risk, promoting resilience and aiding recovery. Retrieved 2022, January 11. www.gbvguidelines.org
- Jaconis, M., Boyd, S. J., & Gray, M. J. (2020). History of sexual violence and associated negative consequences: the mediating role of body image dissatisfaction. *Journal of loss and trauma*, 25(2), 107-123. <https://doi.org/10.1080/15325024.2019.1660500>
- Καλλινικάκη, Θ. (1998). Κοινωνική Εργασία. Εισαγωγή στη θεωρία και πρακτική της Κοινωνικής Εργασίας. Ελληνικά Γράμματα.
- Καλλινικάκη, Θ. (2014). Εισαγωγή στη θεωρία και πρακτική της Κοινωνικής Εργασίας. Τόπος.
- Καλλινικάκη, Θ. & Κασσέρη. Ζ. (2015). Κοινωνική Εργασία στην Εκπαίδευση – Στα Θρανία των Ετεροτήτων. Τόπος.
- Κανδυλάκη, Α. (2001). Η συμβουλευτική στην Κοινωνική Εργασία. Μετασπουδή, σύγχρονες ακαδημαϊκές εκδόσεις.

- Κανδυλάκη, Α. (2009). Κοινωνική Εργασία σε πολυπολιτισμικό περιβάλλον. Τόπος.
- Καραγκούνης, Β. (2015). Παρεμβάσεις για την ένταξη μαθητών που προέρχονται από μειονότητες. Στο Θ. Καλλινικάκη & Ζ. Κασσέρη. (Επιμ.), Κοινωνική Εργασία στην Εκπαίδευση – Στα Θρανία των Ετεροτήτων (σσ. 423-472). Τόπος.
- Kjellgren, M., Lilliehorn, S., & Markström, U. (2024). Adolescents' perspectives on SSWs' counselling practice in Swedish elementary schools: "plumb the depths and navigate to shore". *Journal of Children's Services*, 19(1), 20-37. <https://doi.org/10.1108/JCS-06-2023-0035>
- Kuskoff, E., & Parsell, C. (2020). Preventing domestic violence by changing Australian gender relations: Issues and considerations. *Australian Social Work*, 73(2), 227-235. <https://doi.org/10.1080/0312407X.2019.1641529>
- Leicester, M. (2007). *Special stories for disability awareness: Stories and activities for teachers, parents and professionals*. Jessica Kingsley Publishers.
- Leite, T. H., Pereira, A. P. E., do Carmo Leal, M., & da Silva, A. A. M. (2020). Disrespect and abuse towards women during childbirth and postpartum depression: findings from Birth in Brazil Study. *Journal of affective disorders*, 273, 391-401. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2020.04.052>
- Mays, J. M. (2006). Feminist disability theory: domestic violence against women with a disability. *Disability & Society*, 21(2), 147-158. <https://doi.org/10.1080/09687590500498077>
- Maziak, W., & Asfar, T. (2003). Physical abuse in low-income women in Aleppo, Syria. *Health care for women international*, 24(4), 313-326. <https://doi.org/10.1080/07399330390191689>
- Μεσογειακό Ινστιτούτο Μελετών Κοινωνικού Φύλου (2012). *Youth 4 Youth*. Εκπαιδευτικό Εγχειρίδιο για Ενδυνάμωση των Νέων για την Πρόληψη της Έμφυλης Βίας μέσω Αλληλοδιδακτικής Προσέγγισης. Ανακτήθηκε Ιανουάριος 15, 2022. https://www.iep.edu.gr/images/IEP/EPISTIMONIKI_YPIRESIA/Epist_Monades/A_Kyklos/School_Democracy/Thematiki_Evdomada/EMFYLES_TAYTOTHTES/ANTHROPINA_DIKAIOMATA/Manual_Youth4Youth.pdf
- Mitchels, B. (2004). *Let's Talk*. Developing effective communication with child victims of abuse and human trafficking. Practical handbook for social workers, police and other professionals. Unmik/Government of Kosovo, Ministry of Labour and Social Welfare. UNICEF. Retrieved 2022, January 12.

<https://humantraffickingsearch.org/wp-content/uploads/2022/03/Lets-Talk-Developing-Effective-Communication-with-Child-Victims-of-Abuse-and-Human-Trafficking-1.pdf>

Moolman, B., Essop, R., & Tolla, T. (2020). Navigating agency: adolescents' challenging dating violence towards gender equitable relationships in a South African township. *South African Journal of Psychology*, 50(4), 540-552. <https://doi.org/10.1177/0081246320934363>

Μπούνα, Α. (2018). Έμφυλες Διαστάσεις της Σχολικής Βίας. (Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων). <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/44097>

Μπούνα, Α. (2019). Η Διαμόρφωση της Έμφυλης Ταυτότητας. Ο Ρόλος της Οικογένειας και του Σχολείου. Πεδίο.

National Association of Social Workers (NASW). (2012). NASW standards for school social work services. National Association of Social Workers. Retrieved 2022, January 17. <https://www.socialworkers.org/LinkClick.aspx?fileticket=1Ze4-9-Os7E%3d&portalid=0>

National Association of Social Workers (NASW). (2017). Code of Ethics of the National Association of Social Workers. National Association of Social Workers. Retrieved 2022, January 12. <https://www.socialworkers.org/about/ethics/code-of-ethics/code-of-ethics-english>

Νόμος 4823/2021, Αναβάθμιση του σχολείου, ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών και άλλες διατάξεις. Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ Α 136/3.8.2021)

Ξωχέλλης, Π. (2015). Εισαγωγή στη Παιδαγωγική. Θεμελιώδη προβλήματα της Παιδαγωγικής Επιστήμης. Αφοί Κυριακίδη.

Obi, J. S. C. P., Oguzie, A. E. P., Chigbu, F. E. P., & Nandi, G. C. (2023). Percieved Strategies for Minimizing School Related Gender Based Violence in a Post Covid-19 Era among Adolescents in Awka, Anambra State, Nigeria. *International Journal of Innovative Research in Multidisciplinary Education*, 2(3), 109-114. <https://doi.org/10.58806/ijirme.2023.v2i3n05>

O'Leary, P. J., & Barber, J. (2008). Gender differences in silencing following childhood sexual abuse. *Journal of child sexual abuse*, 17(2), 133-143. <https://doi.org/10.1080/10538710801916416>

- Palermo, T., Bleck, J., & Peterman, A. (2014). Tip of the iceberg: reporting and gender-based violence in developing countries. *American journal of epidemiology*, 179(5), 602-612. <https://doi.org/10.1093/aje/kwt295>
- Palmieri, S. (2013). Sympathetic advocates: male parliamentarians sharing responsibility for gender equality. *Gender & Development*, 21(1), 67-80. <https://doi.org/10.1080/13552074.2013.767501>
- Παναγιωτόπουλος Χ. & Ευθυμίου, Λ. (2016). Διεπιστημονική παρέμβαση στο παιδαγωγικό περιβάλλον; Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού. Στο. Χ. Παναγιωτόπουλος (Επιμ.), *Κοινωνική Εργασία και Σχολείο. Εφαρμοσμένες Διεπιστημονικές Παρεμβάσεις* (σσ. 40-55). ΙΩΝ.
- Papadaki, V., & Giannou, D. (2021). To be or not to be out of the closet?—LGB social workers' visibility management in the workplace in Greece. *Journal of Gay & Lesbian Social Services*, 33(2), 225-249. <https://doi.org/10.1080/10538720.2021.1875945>
- Παπαδόπουλος, Α.Γ., Καπέλλα, Α., Κονδύλη, Δ., Λιναρδής, Α., Παπαδούδης, Γ., Χατζηγιάννη, Α., Θεοφίλη, Α. (2023). Έμφυλη βία κατά των γυναικών και άλλες μορφές διαπροσωπικής βίας στην Ελλάδα (GBV-EL): Πρώτα αποτελέσματα της έρευνας. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών. <https://doi.org/10.17903/30971.1>
- Postmus, J. L., Plummer, S. B., & Stylianos, A. M. (2016). Measuring economic abuse in the lives of survivors revising the Scale of Economic Abuse. *Violence Against Women*, 22(6), 692–703. <https://doi.org/10.1177/1077801215610012>
- Quinlan, E., Quinlan, A., Fogel, C., & Taylor, G. (Eds.). (2017). *Sexual violence at Canadian universities: Activism, institutional responses, and strategies for change*. Wilfrid Laurier Univ. Press.
- Salmivalli, C., Kärnä, A., & Poskiparta, E. (2011). Counteracting bullying in Finland: The KiVa program and its effects on different forms of being bullied. *International Journal of Behavioral Development*, 35(5), 405-411. <https://doi.org/10.1177/0165025411407457>
- Sansonetti, S. (2016). Female refugees and asylum seekers - the issue of integration – Study. EPRS: European Parliamentary Research Service. Retrieved 2021, December 17. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556929/IPOL_STU\(2016\)556929_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556929/IPOL_STU(2016)556929_EN.pdf)

- Saur, R., Hustad, A. E., & Heir, T. (2011). Violence prevention in Norway: Activities and measures to prevent violence in close relationships. Report nr. 4, 78. Retrieved 2022, January 28. <https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/08/violence-prevention-in-norway-activities-and-measures-to-prevent-violence-in-close-relationships.pdf>
- Singh, J. (2015). Violence against women in cyber world: a special reference to India. *International Journal of Advanced Research in Management and Social Sciences*, 4(1), 60-76. Retrieved 2022, January 8. <https://garph.co.uk/IJARMSS/Jan2015/8.pdf>
- Sklavou, K. (2019). Violence against women in armed conflicts: pre, during and post. *Obrela Journal of Dialogues in Clinical Neuroscience & Mental Health*, 2(4), 254-258. Retrieved 2022, January 22. <https://doi.org/10.26386/obrela.v2i4.138>
- Snapes, L. (2019, October, 14). Sulli, K-pop star and actor, found dead aged 25. The singer and former f(x) member, who was the victim of online bullying, had severe depression, according to police. *Guardian*. https://www.theguardian.com/music/2019/oct/14/sulli-k-pop-star-former-fx-member-found-dead-aged-25?fbclid=IwY2xjawEwqZlleHRuA2FibQIxMAABHSbbZwJPSR0B_eZggks5HnmoZ8ZMKg545uNHehAEmbOcb-McgNO2KUSk4Q_aem_Fq5ZfxY8IeUnEsGTwesTrw
- Συμβούλιο της Ευρώπης και Σειρά Συνθηκών (2011). Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την πρόληψη και την καταπολέμηση της βίας κατά των γυναικών και της ενδοοικογενειακής βίας. Κωνσταντινούπολη, 11. 2011. Ανακτήθηκε Ιανουάριος 12, 2022. <https://rm.coe.int/1680462536>
- Τσέργας, Ν. (2018). Η τέχνη στην εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών: ένα εργαστήριο βιωματικής εκπαίδευσης. Στο Α. Κανδυλάκη (Επιμ.) *Κοινωνική Εργασία, Πολιτισμική Ετερότητα & Κριτικός Αναστοχασμός* (σσ. 75-99). Τόπος.
- Yasmine, R., & Moughalian, C. (2016). Systemic violence against Syrian refugee women and the myth of effective intrapersonal interventions. *Reproductive health matters*, 24(47), 27-35. <https://doi.org/10.1016/j.rhm.2016.04.008>
- Ulmestig, R., & Eriksson, M. (2017). Financial consequences of leaving violent men–women survivors of domestic violence and the social assistance system in Sweden. *European Journal of Social Work*, 20(4), 560-571. <https://doi.org/10.1080/13691457.2016.1188778>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) (2019). *Behind the numbers: Ending school violence and bullying*. Retrieved 2022, January

16. <https://www.unicef.org/media/66496/file/Behind-the-Numbers.pdf>

United Nations (2008). Human Trafficking. A Crime That Shame Us All. An Introduction to Human Trafficking: Vulnerability, Impact and Action. Retrieved 2022, January 16. <https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/2008/AnIntroductiontoHumanTrafficking-VulnerabilityImpactandAction.pdf>

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) & UN Women (2016). Global Guidance. Addressing School-related Gender-based Violence. Retrieved 2022, January 12. <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2016/Global-guidance-on-addressing-school-related-gender-based-violence-en.pdf>

United Nations (2015). Universal Declaration of Human Rights. Retrieved 2022, January 14. https://www.un.org/en/udhrbook/pdf/udhr_booklet_en_web.pdf

Population Information Program & Center for Health and Gender Equity (1999). Ending violence against women. *Issues in World Health*, 11, 1-44. Retrieved 2021, December 14. http://xyonline.net/sites/xyonline.net/files/Population%20Reports%2C%20Ending%20Violence%20Against%20Women%2099_0.pdf

World Health Organization (2018). Recommendations intrapartum care for a positive childbirth experience. Retrieved 2022, January 11. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/260178/9789241550215-eng.pdf>

World Health Organization (2020). Female genital mutilation. World Health Organization. Retrieved 2022, January 12. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/female-genital-mutilation>

Wyatt Kaminski, J., Valle, L.A., Filene, J.H. & Boyle, C. L. (2008). A Meta-analytic Review of Components Associated with Parent Training Program Effectiveness. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 36, 567-589. <https://doi.org/10.1007/s10802-007-9201-9>

Χατζηφωτίου, Σ. (2021). Κοινωνική Εργασία και Ενδοοικογενειακή Βία. ΤΖΙΟΛΑ.

Gender-based violence and School Social Work: A review study

Kaplanis Konstantinos¹, Chatzifotiou Sevaste²

¹ School Social Worker, BSc. in Social Work, MEd. in Special Education, MA in School Social Work, Trainee Systemic Psychotherapist, 2nd School Network of Educational Support at the Center for Interdisciplinary Assessment, Counseling, and Support of Boeotia

² Professor of Social Work, Gender, and Domestic Violence, Democritus University of Thrace, Department of Social Work

ABSTRACT

This article is a literature review study on gender-based violence, focusing on school-based gender violence and the role of School Social Work in addressing it within the school environment. The review was based on databases such as PubMed, PsycInfo, SCOPUS, Taylor & Francis, Springer, and Google Scholar, without time restrictions on the publications. A total of 180 sources from 1992 to 2024 were analyzed, of which 74 were selected based on their relevance to the topic and their coverage of three thematic fields: gender-based violence, school-based gender violence, and School Social Work with an emphasis on best practices. The review identifies conceptual definitions of gender-based and school-based gender violence, as well as the contribution of School Social Work in preventing and addressing the phenomenon through best practices. Emphasis is placed on the impacts of gender-based violence on the mental health of women, girls, vulnerable groups, and individuals outside heteronormativity, with girls and women facing severe mental health issues due to gender-based victimization. The school, as a secondary socialization factor, serves as a setting for the development of forms of gender-based violence that affect students' mental health and academic performance. School Social Work, through theory and practice, directly contributes to the prevention and management of school-based gender violence, promoting a supportive and safe environment for all children. School social workers (hereafter referred to as SSWs) implement holistic interventions for the positive development and well-being of students, regardless of their gender, aiming to inform, support, and empower the educational community.

Key-words: Gender-Based Violence, School Gender-Based Violence, Social Work, School Social Work, School Social Worker

Correspondence: Konstantinos Kaplanis, kostaskapl@hotmail.com